

УДК 355.4.49

В. В. Овчаренко

С. С. Семенов

С. А. Фалько

ВОЄННО-ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН

Розглянуто проблеми викладання воєнно-історичних дисциплін у вищих військових навчальних закладах України. Подано пропозиції до перспективного проекту щодо поліпшення викладання навчальної дисципліни “Історія війн та воєнного мистецтва” у Національній академії Національної гвардії України. Обґрунтовано необхідність поширення проведення досліджень з воєнної історії в структурних підрозділах Академії. Метою запропонованої роботи є використання сучасного наукового досвіду у навчальному процесі під час проведення занять з курсантами.

Ключові слова: воєнно-історичні дисципліни, воєнна історія, професійні якості, історія воєнного мистецтва.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Складова воєнної науки – воєнна історія завжди була невід’ємною частиною навчального процесу у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) України. Виклики сьогодення вимагають нових підходів до опанування цієї складної навчальної дисципліни. Нагадаємо, у різних ВВНЗ України викладаються “Воєнна історія”, “Історія війн і воєнного мистецтва”, “Історія воєнного мистецтва”.

Упевнене володіння знаннями воєнної історії сприяє формуванню професійних здібностей сучасного офіцера, таких, як: відданість вибраному життєвому шляху, незламний характер; креативне мислення; уміння подолати кризисні негаразди. Проте це стосується майбутнього офіцера, якщо він цікавиться походженням своєї професії, якщо викладання воєнної історії перетворюється у своєрідний культ виключно правильно вибраного шляху і підкріплено самостійним опануванням книжкового, відео-, аудіоматеріалу з воєнно-історичної тематики. Цей шлях розвиває курсанта за певними професійними якостями.

Український офіцер – це, в першу чергу, патріот Батьківщини. Тому знання воєнної історії України, життєвого шляху легендарних військових керівників – Богдана Зіновія Хмельницького, Івана Богуна, Євгена Коновальця, Петра Болбачана, Івана

Черняхівського та деяких інших – допомагає розумінню ролі особистості у формуванні українського війська за різних часів складної історії України.

Патріотизм українського офіцера не може ґрунтуватися виключно на законах та зобов’язаннях. Роль опанування складних тем воєнної історії – найважливіше завдання ВВНЗ України. Фундамент становлення справжнього патріотизму – знання тем історії війська України та історії воєнного мистецтва. Ці знання – криниця мудрості еліти офіцерського корпусу будь-якої країни. Набуті офіцером знання з воєнної історії, історії українського війська є необхідними у його подальшій службово-бойовій діяльності. З іншого боку, слід глибоко досліджувати сучасні події, набутий бойовий досвід під час проведення АТО на сході країни, пам’ятаючи про світовий воєнний досвід.

Розуміння причин проблем у рівні боєздатності українських силових структур на початок протистояння 2014 р. та вибір дієвих шляхів їх подолання стали одними із першочергових завдань у розбудові сучасних силових структур України. Поряд з тим у складному симбіозі існуючих викликів недостатньо досліджено питання формування свідомості українського офіцера шляхом вивчення воєнної історії Батьківщини, а також вивчення впливу лідерів-офіцерів під час боротьби за незалежність, у тому числі й інших країн.

© В. В. Овчаренко, С. С. Семенов, С. А. Фалько, 2017

До проблем стану воєнно-історичної науки в Україні в різні періоди її історії неодноразово зверталися вітчизняні військові дослідники. З великої низки наукових праць, присвячених безпосередньо аналізу воєнно-історичної літератури, варто згадати військового дослідника, ветерана боротьби за незалежність України Л. П. Шанковського. “Складові воєнно-історичної науки допомагають розкривати розвиток воєнно-історичної науки, досліджують процеси, що в ній проходили, накреслюють стан, в якому вона перебуває, і намагаються створити умови і накреслити завдання для її подальшого розвитку”, – стверджував цей дослідник – один із засновників воєнно-історичної науки в Україні [43]. Звертали увагу на проблемні питання дослідження воєнної історії у нашій країні авторитетні сучасні дослідники О. І. Гуржій [12], С. Х. Литвин [21]. Начальник кафедри Військового інституту ракетних військ і артилерії Сумського державного університету полковник А. Є. Светлов у 2006 р. опублікував цікаве наукове дослідження, присвячене розвитку української воєнно-історичної історіографії [37].

Не залишилася вказана тема поза увагою Генерального штабу Збройних Сил (ЗС) України. Начальник Воєнно-наукового управління ГШ ЗС України, доктор військових наук, полковник Ю. Гусак стверджує: “Військово-історична робота має дві складові. Перша – це військово-історичні описи бойових дій Збройних сил, які були проведені в зоні АТО. Це наша актуальна історія з важливим практичним узагальненням. Друга складова – вивчення досвіду минулих воєн і конфліктів, включаючи новітній період. Цей досвід аналізується з прицілом на використання тих чи інших рішень вже для нашої армії” [15].

Останнім часом робота в напрямі воєнно-історичних досліджень активізувалась. У грудні 2016 р. у провідному ВВНЗ сфери оборони України – Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського (НУОУ) відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена 25-й річниці створення Збройних Сил України. У ході роботи конференції військовими науковцями поряд з іншими проблемними питаннями стосовно сфери оборони сучасної України було розглянуто питання стану воєнно-історичної науки у нашій країні. У виступах доктора військових наук полковника Ю. А. Гусака [17], полковника

В. А. Бідного [4] та інших доповідачів йшлося про недостатню увагу до воєнно-історичних досліджень у державі, підкреслювалася роль праць з наведеної тематики у формуванні світогляду майбутніх військових керівників. На стан цього питання у ЗС України і раніше звертали увагу провідні науковці з питань оборони в Україні [16]. Проте події в Криму та на сході України змінили становище держави і ставлення до сфери оборони. Змінився час, зазнали змін вимоги до праць воєнно-історичного напрямку.

У посланні Президента України П. О. Порошенка до Верховної Ради України наприкінці 2016 р. указується: “Країну ділили масовими маніпуляціями історії, які десоверенізували свідомість, підважували державність. Політичні спекуляції, інформаційні диверсії разом з економічними труднощами, періодами політичної нестабільності... провокували кризу легітимності державної влади” [2]. У зв’язку з цим тема нашого дослідження є актуальною.

Мета статті полягає у пошуку нових підходів до опанування воєнно-історичних дисциплін у ВВНЗ України, розвитку професійної свідомості майбутніх офіцерів шляхом засвоєння воєнно-історичних прикладів та розуміння ролі особистості в організації дій за призначенням; у висвітленні сутності такого підходу до прогнозування успішності стабілізаційних (антиповстанських) дій, що базується на виявленні співвідношення різних груп чинників, які запропоновано розглядати з позиції історичних аналогій.

Об’єкт дослідження – сучасний стан воєнно-історичної науки в Україні.

Предмет дослідження – проблеми викладання воєнно-історичних дисциплін у ВВНЗ України та можливі перспективи змін щодо поліпшення засвоєння навчальних дисциплін “Воєнна історія”, “Історія війн і воєнного мистецтва”, “Історія воєнного мистецтва” курсантами та слухачами навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, перехід до нової форми одягу, заходи з відновлення військових традицій українського війська, що відбуваються сьогодні, яскраво свідчать про роль військово-історичного вектора у розбудові як Збройних Сил України, так і Національної гвардії України. Але вирішальне значення для будівництва фундаменту професіоналізму та для організації навчального процесу, без сумніву, мають

посібники, якими користуються курсанти. За час існування незалежної держави у створенні навчальної бази у вигляді наукової літератури з воєнно-історичних дисциплін проведено велику роботу. Однак на сьогодні очевидні позитивні моменти та недоліки стану воєнно-історичної науки у нашій країні та її вплив на навчальну літературу.

Важливою функцією воєнно-історичної науки у будь-якій країні є вплив на формування світогляду майбутніх офіцерів. У зв'язку з цим виникає потреба вивчення воєнної історії взагалі та історії війська України зокрема. З одного боку, напрацьована значна навчальна база посібників для підготовки сучасних офіцерських кадрів. Успіхи деяких авторів та авторських колективів беззаперечні. Але досі немає єдиної концепції викладання воєнної історії у ВВНЗ нашої держави.

Аналіз літератури, створеної українськими військовими дослідниками з часу проголошення незалежності у 1991 р., дає змогу виділити деякі тенденції розвитку української воєнно-історичної історіографії, формування інформаційної навчальної бази.

90-ті роки ХХ ст. та початок ХХІ ст. були часом формування навчальної воєнно-історичної літератури в українських ВВНЗ. Цей період характеризується роздвоєнням історіографічної школи. Переважна більшість творчих колективів ВВНЗ у процесі діяльності брали за основу твори та посібники радянських дослідників О. О. Строкова [40] та Е. О. Разіна [36]. Головну увагу в навчальному процесі звертали на еволюцію військової справи за різних часів існування людства за методикою німецького історика Х. Дельбрюка [18] та на приклади, які підтверджували першість російської армії.

Поступово створюються наукові посібники з воєнно-історичних дисциплін у провідних військових закладах України: ХНУПС [25], ЛВІ [5], НА НГУ [9], ОВА [6].

Разом з тим з 1992 р. у навчальному процесі використовували національний фонд воєнної історіографії. У першу чергу це стосується праці І. Крип'якевича [28], у якій звертається увага виключно на національні військові формування і не згадується про службу українців у складі Червоної армії.

В останні роки поліпшується якість наукових праць, присвячених історії українського війська. Використовується творчий потенціал НУОУ. Якість та справжній науковий підхід до викладання матеріалу,

поєднання наукових шкіл дали відповідний результат [10, 11, 26].

Однак, на жаль, у деяких посібниках є чимало недоліків, частина матеріалу копіювалася з підручників радянської доби. Методологічна схема подання матеріалу залишалася під сильним впливом радянської військової школи. Ще в радянські часи воєнні історики стверджували, що воєнна історія є областю гострої ідеологічної боротьби [40]. Не завжди доцільно використовувався позитивний зарубіжний досвід у розробленні посібників та підручників. Не враховувалася у навчальному процесі специфіка спеціальної підготовки з конкретної галузі військової спеціальності, наприклад, військ спеціальних операцій. Але літератури з цих питань чимало [33, 34].

У 90-ті роки ХХ ст. роботи створювалися за принципом компіляції минулих праць без використання новітніх матеріалів, присвячених воєнній історії. Авторські колективи звернули увагу на найважливіший складник сучасного воєнного мистецтва – локальні війни [11, 35]. Проте автори, як правило, не використовували дослідження цього напрямку. Поруч із цим, останнім часом з'явилися нові праці з аналізу досвіду сучасних локальних війн, у тому числі таких, що відбулися на початку ХХІ ст. [34]. Триває робота стосовно аналізу досвіду війни в Афганістані 1979–1989 рр. [22]. Не залишають поза увагою тему афганської війни й на Заході. Прикладом цього може бути праця американського дослідника Р. Брейтвейта [7]. Наші дослідники чомусь не звертають належної уваги на праці, що висвітлюють досвід партизанських та контрпартизанських форм бойових дій, які з'явилися у закордонних виданнях [34].

Окремим пунктом в аналізі воєнно-історичної літератури необхідно згадати праці українських професійних істориків, які розглядають окремі приклади бойової діяльності українського війська [39]. Сьогодні відбувається справжній ренесанс вітчизняної воєнної історії. З'являються нові яскраві наукові праці. Однак чомусь у деяких дослідженнях, які належать перу сучасних цивільних українських істориків, зовсім не розглядається радянська доба воєнної історії України [27]. Друкується багато науково-популярних видань з воєнно-історичної тематики, типовим прикладом серед яких можливо вважати працю К. Галушко [13]. Вони сприяють популяризації знань з воєнної історії та розвитку свідомості молоді.

Сучасний період проведення АТО на сході України надав чимало матеріалів для розгляду актуальних проблем військової справи. З'явилося нове поняття “гібридна війна”, яке розкрито у працях українських дослідників, наприклад відомого вітчизняного фахівця з питань державної безпеки В. П. Горбуліна [38].

Разом з тим, на жаль, дослідниками не відстежувалися матеріали з воєнно-історичної тематики, які з'явилися в останні роки у відкритому доступі [3]. До всього цього додалася ще й незрозуміла зневага до ймовірного противника. Такий підхід небезпечний для розвитку галузі у майбутньому.

Як вивчають імовірного противника наші колеги? Досвід провідних і суміжних з Україною країн світу переконали, що наукові дослідження у галузі воєнної історії є основою у роботі щодо формування високого морально-психологічного стану особового складу силових структур та консолідації населення країни. Так, у США воєнно-історичні структури присутні в усіх ланках органів військового управління. Зокрема, у сухопутних військах – координаційний комітет з воєнної історії, рада воєнних істориків, історичний дорадчий комітет воєнного департаменту. У сусідніх з Україною державах повноцінно функціонують воєнно-історичні установи: у Польщі – бюро воєнно-історичних досліджень; у Румунії – інститут досліджень історії війн, стратегії та оперативного мистецтва [17].

Таким чином, передома країна сучасного світу – США може бути зразком у розвитку воєнно-історичної галузі. Прикладом цього є масштаби, ставлення до цієї галузі та енергія американських колег, і це можливо побачити, наприклад, у дослідженнях відомих американських військових істориків. Полковник у відставці Девід М. Гланц, визначний американський фахівець з діяльності Червоної армії у період війни 1941–1945 рр., є одним із творців “Інституту вивчення воєнних дій армії США”, а з 1983 р. він став директором відділу з вивчення радянських військових операцій у Військовому Коледжі Армії США (US Army War College). У 1987 р. ним був заснований унікальний для США періодичний “Журнал слов'янських військових досліджень” (Journal of Slavic Military Studies). Це видання вперше в Америці почало регулярно публікувати праці російських істориків, присвячені радянським збройним силам і війні 1941–1945 рр. [14].

Не залишався поза увагою й попередній час існування російської армії. Завдання – дослідження російської військової спадщини. Полковник Командно-штабного коледжу армії США Б. Меннінг у своєму дослідженні проаналізував армію Російської імперії як військовий інститут, розглядаючи організацію і воєнне мистецтво армії Російської імперії протягом двох війн і двох етапів індустріальної революції 1861–1914 рр. [1]. Одна частина книги присвячена організаційно-доктринальним питанням, а інша – воєнним діям армії у війнах другої половини ХІХ – початку ХХ ст. У висловлених подяках Б. Меннінг згадує установи, які допомогли йому в роботі. Це “Інститут вивчення воєнних дій”, “Туверівський інститут війни, миру і революції”, фонд Форда; “Центр російських і східно-європейських досліджень” в Іллінойському університеті; “Інститут Росії і Східної Європи” в університеті Індіани; “Бюро з вивчення Радянської армії” при Об'єднаному командуванні армії США [32].

Перелік закладів, які допомагали двом офіцерам армії США проводити свої дослідження, вражають як кількістю, так і можливою координацією аналітичної роботи в інтересах безпеки країни. Наведені приклади можуть слугувати зразком вдалої постановки питання організації воєнно-історичної роботи в армії США. Як відомо, міністерство оборони США славиться своєю практичністю і грошей на вітер, як кажуть, не кидає.

З метою порівняння стану справ з опанування воєнно-історичних знань у закордонних ВВНЗ звернемо увагу на канадський досвід. Воєнна теорія та воєнна історія – найважливіші аспекти військової освіти у Канаді. Наші західні колеги пропонують наступний варіант організації вивчення предметів воєнної історії в системі здобуття професійної військової освіти.

На початковому етапі підготовки курсанта канадські колеги пропонують у блоці навчального предмета “Оборонні дослідження і проблеми забезпечення безпеки” звернути увагу на такі проблемні питання: спадщина і традиції збройних сил; еволюція військової думки; становлення національних збройних сил; історичні дослідження найбільших бойових операцій; історія заходів з придушення заворушень; вплив техніки на воєнне мистецтво.

Далі, на третьому році навчання, вивчають питання предмета “Теоретичні основи ведення

бойових дій”: історія воєнного мистецтва; розвиток воєнного мистецтва у роки Першої і Другої світових війн; основні етапи в теорії воєнного мистецтва і ведення бойових дій у локальних війнах тощо [41].

Остання частина “Вступ у військову думку і воєнну історію”. Призначення – інтегрувати історичну свідомість і навички критичного мислення у процес самоосвіти і навчання майбутніх підлеглих. По-перше, у цьому блоці простежується еволюція воєнного мистецтва і воєнної науки з наполеонівських часів до війн ХХІ ст. Основний акцент робиться на зміні характеру бойових дій у міру соціального політичного, економічного і техніко-технологічного розвитку держав.

У центрі аналізу знаходяться причинно-наслідкові зв'язки, взаємозв'язок подій, оскільки війни розгортаються в часі, велика увага також приділяється оперативним аспектам та питанням тилового забезпечення, як вони відображені у воєнній історії, а також ролі суспільства у війні. По-друге, розглядається внесок окремих теоретиків (Клаузевіца, Сунь-Цзи, Жоміні, Мехена, Фуллера, Ліддела Гарту та деяких інших).

Курсант повинен знати основні праці теоретиків, аналізувати їх головні ідеї та вивчати вплив цих ідей на військові питання. Завдяки такій роботі кожен курсант має дійти власних висновків стосовно основних проблем ведення війни і фундаментального характеру війн, наприклад, про співвідношення достоїнств наступу та оборони або про співвідношення матеріальних та моральних чинників.

По-третє, у цій частині поєднується вивчення ходу воєнних кампаній з вивченням політичних, економічних, соціальних і культурних чинників, що визначають військове будівництво. Крім того, вивчаються вплив розвитку техніки і технології на ведення бойових дій, а також формування націоналістичних установок, міждержавні та національно-визвольні війни. Значна частина блоку присвячена національній спадщині та традиціям Збройних сил, характеру й інтенсивності війн та наслідкам розвитку техніки і технології для суспільства та ведення воєнних дій [41].

Висновки

Розглядаючи проблемні питання щодо викладання воєнно-історичних дисциплін у вищих військових навчальних закладах України, потрібно зробити такі висновки. Зміст і вивчення навчальних дисциплін воєнно-історичної спрямованості у ВВНЗ

мають бути переглянуті з урахуванням передового досвіду світової та української воєнно-історичної науки.

На нашу думку, один із варіантів реалізації – це збільшення кількості годин на вивчення цього напрямку воєнної науки і, погоджуючись з пропозицією західних колег, – поділ вивчення навчальної дисципліни на два етапи.

На першому році навчання курсанти опановують першу частину курсу – “Історію війн”. На третьому році доцільно вивчати більш складну дисципліну – “Історію воєнного мистецтва”. Пропонується поєднати знання, зібрані національною воєнно-історичною школою, з матеріалами попередніх епох, у тому числі й працями закордонних світових та українських учених. Треба активно впроваджувати у навчальний процес матеріали іноземних дослідників. На цьому підґрунті створити концепцію синтезу вітчизняної та світової воєнно-історичної науки – основу навчання курсантів ВВНЗ України у цьому напрямі.

Дослідження виявило певні проблеми викладання воєнно-історичних дисциплін у ВВНЗ.

З огляду на європейський рівень знань вищої військової школи слід змінити підходи до форм та методів викладання зазначених вище дисциплін; доцільно використовувати неформальні форми групових занять, розвивати ініціативне мислення, заохочувати творчий підхід до вивчення матеріалів воєнної історії, ухилятися від шаблонних схем викладання.

У вигляді перспектив подальшого розвитку воєнно-історичної науки у ВВНЗ доцільно створювати воєнно-історичні відділи з метою вивчення стратегії, оперативного мистецтва, тактики, форм і методів ведення сучасної війни, у тому числі такі, що можуть застосовуватися ймовірним противником. Цей відділ повинен розробляти аналітичні матеріали з питань організації бойових дій у сучасних умовах. Одержані дані слід впроваджувати у курс навчальних дисциплін ВВНЗ, зокрема й у Національній академії Національної гвардії України.

Потрібно збільшити обсяг матеріалу, присвяченого сучасному досвіду війн кінця ХХ – початку ХХІ ст. Виділивши приклади боротьби за міста, звернути увагу на роль останніх технологій в організації бойових дій тощо.

Доцільним є підтримання активного наукового зв'язку із структурними підрозділами Генерального штабу ЗС України з питань вивчення воєнно-історичного досвіду з метою

поліпшення ефективності воєнно-історичної роботи у ВВНЗ та уникнення дублювання аналітичних робіт, як це роблять у країнах НАТО.

Під час вивчення сучасної ситуації в зоні АТО потрібно системно підтримувати інтерес тих, хто навчається, до аналітичної роботи стосовно дій українського війська з метою формування професіонала-патріота, впевненого в силі Національної гвардії та Збройних Сил України.

Треба організувати планову, системну роботу з вивчення воєнно-історичних подій під час проведення виховних заходів з інформування особового складу, створити своєрідний культ вивчення досвіду світової воєнної історії та історії військової справи в Україні.

Список використаних джерел

1. Menning, Bruce W. Bayonets Before Bullets. The Imperial Russian Army, 1861–1914 [Текст] / Bruce W. Menning. Bloomington & Indianapolis. –1992. – 335 p.

2. Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році”. – С. 185. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/2316/>. – Назва з екрана.

3. Арзуманян, Р. В. Стратегия иррегулярной войны: теория и практика применения. Теоретические и стратегические проблемы концептуализации, религиозные и военно-политические отношения в операционной среде иррегулярных военных действий [Текст] / Р. В. Арзуманян. – Москва : АНО ЦСОиП, 2015. – 334 с. ; Сидорин, А. Вооруженные силы США в XXI веке [Текст] / А. Сидорин. – Москва : Кучково поле, Военная книга, 2013. – 800 с.

4. Бідний, В. А. Воєнно-історична робота в арміях зарубіжжя та перспективи її впровадження у Збройних Силах України [Текст] / В. А. Бідний // Відродження українського війська: сучасність та історична ретроспектива : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., м. Київ, 1-2 грудня 2016 р. – Київ : НУОУ, 2016. – С. 90, 91.

5. Короткий курс історії воєнного мистецтва (Друга світова війна) [Текст] : навч. посіб. / С. В. Бокачов, В. І. Гусєв, А. І. Кіт та ін. – Львів : ЛВІ, 2005. – 268 с.

6. Болсуновський, Л. І. Воєнна історія [Текст] : в 2 ч. / Л. І. Болсуновський. – Одеса : МО України, Військова академія, 2012.

7. Брейтвейт, Родрик. Афган : русские на войне [Текст] / Родрик Брейтвейт. – Москва : АСТ: CORPUS, 2013. – 496 с.

8. Уроки Ирака. Тактика, стратегия и техника в Иракских войнах США [Текст] / О. В. Валецкий, А. В. Гирич, А. В. Маркин, В. М. Неелов. – Москва : Издатель Воробьев А. В., 2015. – 212 с.

9. Варакута, В. П. Історія війн та воєнного мистецтва [Текст] / В. П. Варакута. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2012. – 554 с.

10. Військове будівництво в Україні у ХХ столітті: історичний нарис, події, портрети [Текст] / за заг. ред. О. І. Кузьмука. – Київ : Ін Юре, 2001. – 448 с.

11. Воєнне мистецтво в локальних війнах 90-х років ХХ – початку ХХІ століть [Текст] / під заг. ред. генерал-полковника В. Б. Толубка. – Київ : НАОУ, 2004. – 176 с.

12. Воєнно-історична наука в Україні: стан і перспективи [Текст] : матеріали круглого столу 30 травня 2001 року, м. Київ / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Нац. акад. оборони України ; упоряд. О. І. Гуржій [та ін.]. – Київ : [б. в.], 2001. – 80 с.

13. Галушко, К. Поле битви – Україна. Від “володарів степу” до “кіборгів”. Воєнна історія України від давнини до сьогодення [Текст] / К. Галушко. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 352 с.

14. Гланц, Д. М. Колосс поверженный. Красная Армия в 1941 году [Текст] / Д. М. Гланц. – Москва : Яуза, Эксмо, 2008. – С. 6.

15. Гусак, Ю. Воєнна наука зараз робиться в полях [Електронний ресурс] / Ю. Гусак. – Режим доступу : <https://defence-ua.com/index.php/statti/2454-voynna-nauka-zaraz-robytsya-v-polyakh>. 14.03.2017 С. Згурець, Defense Express. – Назва з екрана.

16. Гусак, Ю. Становлення системи воєнно-наукових досліджень у незалежній Україні: 1991–2013 роки [Текст] / Ю. Гусак, М. Кліщевський // Наука і оборона. – 2013. – № 4. – С. 33–42.

17. Гусак, Ю. А. Воєнно-історична наука в Українському війську: сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] / Ю. А. Гусак // Відродження українського війська: сучасність та історична ретроспектива : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., м. Київ, 1-2 грудня 2016 р. – Київ : НУОУ, 2016. – С. 19, 20.

18. Дельбрюк, Г. История военного искусства в рамках политической истории [Электронный ресурс] : в 4 т. / Г. Дельбрюк. –

Режим доступа : http://militera.lib.ru/science/delbruck_h01/index.html. – Загл. с экрана.

19. Димарко, Луис. Уличные бои. Специфика подготовки и ведения – от Сталинграда до Ирака [Текст] / Луис Димарко. – Москва : Эксмо, 2014. – 240 с.

20. Довідкові матеріали з історії війн та воєнного мистецтва для слухачів Національної академії оборони України [Текст] / під заг. ред. С. В. Сидорова. – Київ : НАОУ, 2007. – 110 с.

21. Литвин, С. Х. Воєнно-історична наука в Україні у контексті 10-ліття всеукраїнської громадської організації “Український інститут воєнної історії” та журналу “Воєнна історія” [Текст] / С. Литвин // Воєнна історія. – 2011. – № 6 (60). – С. 5–13.

22. Розвиток форм і способів збройної боротьби у війні в Афганістані (1979-1989) [Текст] : навч. посіб. / І. І. Фурман, О. М. Даценко, В. І. Резнік та ін. – Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. – 88 с.

23. Збройні Сили незалежної України. Перші 10 років (1991–2001) [Текст] / за ред. В. В. Бринцева. – Київ : НАОУ, 2006. – 378 с.

24. Історія війн і збройних конфліктів в Україні [Текст] : енцикл. довід. / авт.-упоряд. О. І. Гуржій та ін. – Київ : Вид. гуманіт. л-ри, 2004. – 520 с.

25. Історія війн та військового мистецтва [Текст] : навч. посіб. / С. І. Берестнев, О. М. Желтобородов, В. В. Заборовський та ін. – Харків : ХУПС, 2007. – 260 с. ; Історія війн та військового мистецтва. Ч. І. З війн стародавнього світу до другої світової війни [Текст] : навч. посіб. / В. В. Пугач, І. А. Таран, М. В. Качан та ін. – Харків : ХУПС, 2010. – 128 с.

26. Історія воєнного мистецтва [Текст] : підручник / І. І. Фурман, М. І. Рибак, С. В. Сидоров та ін. – 2-ге вид., випр. та доп. – Київ : НУОУ, 2012. – 300 с.

27. Історія українського війська [Текст] / М. Відейко, С. Синиця, Б. Черкас та ін. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 416 с.

28. Крип'якевич, І. Історія українського війська [Текст] / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич. – Львів : [б. в.], 1992. – 713 с.

29. Куцька, О. М. Короткий курс історії воєнного мистецтва [Текст] : навч. посіб. / О. М. Куцька, В. В. Пашковський, А. І. Кіт. – Львів : ЛПСВ, 2006. – 259 с.

30. Майкельсон, Д. Сунь-цзы: искусство побеждать [Текст] / Дж. Майкельсон, С. Майкельсон ; пер. с англ. – 2-е изд. – Минск : Попурри, 2008. – 464 с.

31. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Війни і збройні конфлікти у

Східній Європі в ХХ – на початку ХХІ століть” [Текст] / за заг. ред. проф. Г. М. Старолубець. – Житомир : Полісся, 2015. – 188 с.

32. Меннинг Брюс У. Пуля и штык. Армия Российской империи, 1861–1914 [Текст] / Меннинг Брюс У. – Москва : Модест Колеров, 2015. – С. 423.

33. Миллер, Д. Коммандос: формирование, подготовка, выдающиеся операции спецподразделений [Текст] / Д. Миллер. – Минск : Харвест, 1999. – 512 с.

34. Особенности ведения боевых действий в Афганистане (2001–2015). Краткий очерк [Текст] / Центр стратегической конъюнктуры. – Москва: Издатель Воробьев А. В., 2015. – 88 с. ; Валецкий, О. В. Особенности партизанских и противопартизанских действий в ходе Иракской войны (2003–2011) [Текст] / О. В. Валецкий, В. М. Неелов. – Москва : Издатель Воробьев А. В., 2015. – 120 с. ; Гогун, А. Сталинские коммандос. Украинские партизанские формирования, 1941–1944 [Текст] / А. Гогун. – Москва : РОССПЭН, 2012. – 527 с. ; Чайковский, А. С. Невідомі війна. Партизанський рух в Україні 1941–1944 рр. Мовою документів, очима історика [Текст] / А. С. Чайковский. – Київ : Україна, 1994. – 255 с.

35. Питання сучасної тактики в війні багатонаціональних сил проти Іраку [Текст]. – Харків : ХГВТКУ, 1992. – 124 с. ; Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття: (Історико-філософ. аспект) [Текст] : монографія / О. І. Гуржій, С. П. Мосов, В. Д. Макаров та ін. – Київ : Знання України, 2006. – 356 с.

36. Разин, Е. А. История военного искусства [Электронный ресурс] : в 3 т. / Е. А. Разин. – Санкт-Петербург : Полигон, 1999. – Режим доступа : http://nozdr.ru/militera/science/razin_ea/index.html. – Загл. с экрана.

37. Светлов, А. Є. Предмет військової історії України [Текст] // Сумська старовина. – 2006. – № XVIII–XIX. – С. 89–94.

38. Світова гібридна війна: український фронт [Текст] : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – Київ : НІСД, 2017. – 496 с. ; Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/25363591.html>; – Назва з екрана.

39. Сокирко, О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669–1726 рр. [Текст] / О. Сокирко. – Київ : Темпора, 2006. – 280 с. ; Тинченко, Я. Лицарі

Зимових походів. 1919–1922 рр. [Текст] / Я. Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. ; Лазарович, М. В. Легіон українських січових стрільців. Формування. Ідея. Боротьба [Текст] / М. В. Лазарович. – Тернопіль : Джура, – 2016. – 628 с. ; Руккас, А. О. Разом з польським військом: Армія Української Народної Республіки 1920 р. (структура, організація, чисельність, уніформа) [Текст] / А. О. Руккас. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2013. – 480 с.

40. Строков, А. А. Вооруженные силы и военное искусство в Первой мировой войне [Текст] / А. А. Строков. – Москва : Воениздат, 1974. – 616 с.

41. Типовой базисный учебный план (ТБУП) подготовки командного состава в системе специального военного образования [Текст] // Вооружённые силы Канады. Аппарат

начальника Академии Вооружённых сил Канады. – Кингстон, 2011. – С. 98.

42. Честь і слава Батьківщини. Еліта українського війська [Текст] / М. І. Рибак, С. В. Сидоров, О. М. Даценко та ін. – Київ : Академвидав, 2011. – 248 с.

43. Шанковський Л. Нарис української воєнної історіографії [Електронний ресурс] / Л. Шанковський // Український історик. – 1970. – Ч. 4 (28). – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Shankovskyi_Lev/Narys_ukrainskoi_voiennoi_istoriohrafii/. – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2017 р.

Рецензент – кандидат психологічних наук, професор І. І. Ліпатов, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.4.49

В. В. Овчаренко, С. С. Семенов, С. А. Фалько

ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ДИСЦИПЛИНЫ В ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПЕРЕМЕН

Рассмотрены проблемы преподавания военно-исторических дисциплин в высших военных учебных заведениях Украины. Представлены предложения перспективного проекта по улучшению преподавания предмета “История войн и военного искусства” в Национальной академии Национальной гвардии Украины. Обоснована необходимость проведения исследований по военной истории в структурных подразделениях Академии. Целью предлагаемой работы является использование современного научного опыта в учебном процессе при организации подготовки курсантов.

Ключевые слова: *военно-исторические дисциплины, военная история, профессиональные качества, история военного искусства.*

UDC 355.4.49

V. V. Ovcharenko, S. S. Semenov, S. A. Falko

MILITARY AND HISTORICAL DISCIPLINE IN THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR CHANGES

The problems of teaching military and historical subjects in higher military educational institutions of Ukraine are considered. The proposals to improve the promising project of teaching the subject “Histories of wars and military art” are put forward in the Academy of National Guard of Ukraine. The influence of this direction of military science on the formation of professional qualities of future officers is considered. The necessity of spreading research of military history is proved. The purpose of the proposed work is the use of modern scientific experience in the learning process and during the organization of cadets` combat training.

Keywords: *historical military discipline, military history, professional skills, history of martial arts.*

Овчаренко В'ячеслав Володимирович – кандидат військових наук, доцент, начальник факультету Національної академії Національної гвардії України

Семенов Сергій Станіславович – кандидат філософських наук, доцент, заступник начальника кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

Фалько Сергій Анатолійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України